

ISSN 2029–2236 (print)
ISSN 2029–2244 (online)
SOCIALINIŲ MOKSLŲ STUDIJOS
SOCIETAL STUDIES
2011, 3(1), p. 231–248.

ATLIKĖJO SAMPRATA INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS IR MOKESČIŲ BEI VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO ĮSTATYMUOSE

Ramūnas Birštonas, Nijolė Janina Matulevičienė, Jūratė Usonienė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Civilinės ir komercinės teisės katedra
Ateitie g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 2714 587

Elektroninis paštas birstonas@mruni.eu; nijolejm@muza.lt; usoniene@mruni.eu

Pateikta 2011 m. vasario 4 d., parengta spausdinti 2011 m. kovo 21 d.

Anotacija. Straipsnyje analizuojamas Lietuvos intelektinės nuosavybės, mokesčių bei valstybinio socialinio draudimo įstatymuose vartojamos atlikėjo sąvokos turinys. Pirmoje straipsnio dalyje tiriama Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme pateikiama atlikėjo sąvoka lyginant su tarptautinėse sutartyse bei užsienio valstybių teisės aktuose pateikiama atlikėjo sąvoka, taip pat, pasitelkiant teisės doktriną, skiriami atlikėjui būdingi teisiškai reikšmingi požymiai. Kartu, remiantis praktikoje sudaromų sutarčių dėl atlikimų analizės duomenimis, daroma išvada, kad su atlikėjais dažnai sudaromos autorinės sutartys, tai yra pasirinkta teisinė forma neatitinka faktinių teisinių santykių.

Antroje straipsnio dalyje analizuojama atlikėjo samprata mokesčių bei valstybinio socialinio draudimo įstatymuose. Palyginus ją su intelektinės nuosavybės teisiniuose santykiuose išskirtais atlikėjo požymiais, daroma išvada, kad mokesčiniuose bei valstybinio socialinio draudimo įstatymuose šiai sąvokai suteikiama netapati reikšmė.

Reikšminiai žodžiai: atlikėjas, autorių teisės, gretutinės teisės, gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, valstybinis socialinis draudimas.

Įvadas

Šiuo straipsniu pradedamas publikacijų ciklas, parengtas vykdant projektą „Atlikėjų (aktorių, muzikantų, dainininkų, šokėjų ir kt.) kūrybinės veiklos rezultatų naudojimo teisinis reguliavimas ir atlikėjų socialinės garantijos Lietuvoje“. Atlikėjų teisinę padėtį verčia tirti daugelis priežasčių. Valstybės pareiga sukurti teisinę aplinką, užtikrinančią atlikėjų interesus, išplaukia tiek iš tarptautinių¹ bei konstitucinių Lietuvos Respublikos įsipareigojimų², tiek iš pačios valstybės interesų – valstybė yra suinteresuota skatinti kūrėjų, tarp jų ir atlikėjų, veiklą ir sudaryti jai kiek įmanoma palankesnes sąlygas³. Viena iš svarbiausių formų, kuriomis yra įgyvendinama nurodyta pareiga, yra valstybės atlikėjams suteikiama galimybė kontroliuoti savo atlikimų naudojimą ir / ar gauti už jų naudojimą atlyginimą. Tai yra atlikėjai yra pripažįstami turintys intelektualinės nuosavybės teises į savo intelektualinės veiklos rezultata – atlikimą, o šių teisių turėjimas turėtų apsaugoti atlikėjų turtinius interesus, kurie priešingu atveju būtų lengvai pažeidžiami dėl to, kad atlikimą, kaip ir kitus intelektualinės nuosavybės objektus, galima naudoti be atlikėjo žinios ir leidimo⁴. Nors Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas⁵ išties suteikia atlikėjams asmenines neturtines bei turtines teises į jų atlikimus, realybėje susiduriama su aplinkybėmis (silpnos atlikėjų derybinės pozicijos, nepakankamas teisinis išprusimas, nusistovėję atlikėjų ir prodiuserių elgesio modeliai, labai besiskirianti atlikėjų padėtis skirtinguose veiklos sektoriuose, etc.), kurios leidžia teigti egzistuojant atotrūkį tarp formalių teisės aktuose nustatytų teisių ir realaus šių teisių įgyvendinimo, kuris reiškia, kad atlikėjų interesai užtikrinami nepakankamai. Tuo tarpu į praktinį atlikėjų intelektualinės nuosavybės teisių įgyvendinimą orientuoto tyrimo Lietuvoje atlikta nebuvo. Be to, akivaizdžiai didelį poveikį padarė pastarųjų metų valstybinio socialinio draudimo ir mokesčių įstatymų pakeitimai, kurie tiesiogiai ir smarkiai

- 1 Žr. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 27 straipsnio 2 dalį, Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 15 straipsnio 1 dalies (c) punktą, Jungtinių Tautų Švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos Konvencijos dėl kultūrų raiškos įvairovės apsaugos ir skatinimo 7 straipsnį, Jungtinių Tautų Švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos 1980 m. Rekomendaciją dėl menininko padėties. Tai toli gražu ne visos tarptautinių teisės aktų nuostatos, iš kurių galima kildinti valstybės pareigą suteikti apsaugą atlikėjų interesams. Plačiau žr. Birštonas, R., *et al. Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 37–41.
- 2 Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 42 straipsnio 3 dalį.
- 3 Žr. Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. birželio 30 d. nutarimu patvirtintas Lietuvos kultūros politikos kaitos gaires, ypač 3-iąją ir 4-ąją gaires.
- 4 Atlikėjams intelektualinės nuosavybės teisės į jų atlikimus buvo pripažintos palyginti vėlai – tik XX a. pradžioje, bet tik pavienėse valstybėse, o tikrasis atlikėjų teisių į atlikimus pripažinimas sietinas su 1961 m. priimta Tarptautine Romos konvencija dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančiųjų organizacijų apsaugos. Teisinės atlikėjų apsaugos atsiradimo priežastimi vienareikšmiškai yra pripažįstama aplinkybė, jog atsiradus galimybei techninėmis priemonėmis užfiksuoti ir eksploatuoti atlikimą, sumažėjo „gyvų“ atlikėjų poreikis, ir tai turėjo labai skausmingų padarinių atlikėjų ekonominiams interesams. Žr. Jehoram, C. H. *The Nature of Neighboring Rights of Performing Artists, Phonogram Producers and Broadcasting Organizations*. *Colum.-VLA J L & Arts*. 1990-1991, 15: 76–81; *Romos konvencijos ir Fonogramų konvencijos komentarai*. Vilnius: 2002, p. 6–11.
- 5 Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 50-1598. Toliau tekste – ATGTĮ.

paveikė atlikėjo gaunamų pajamų dydį. Todėl atliekamas tyrimas turi apimti ir atlikėjo teisinį statusą mokesčių ir valstybinio socialinio draudimo požiūriu. Šiuo aspektu reikia paminėti Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Parlamentinio tyrimo departamento atliktą tyrimą „Menininkų socialinė apsauga ES valstybėse“, kuriame buvo gilinamasi į menininkų, įskaitant atlikėjus, socialinio draudimo reglamentavimą kai kuriose ES valstybėse. Tačiau šis tyrimas nekėlė tikslo ir neanalizavo atlikėjų padėties Lietuvoje.

Atliekamą tyrimą būtina pradėti nuo teisinės atlikėjo sąvokos turinio analizės, nes būtent ji, viena vertus, apibrėžia atliekamo tyrimo ribas, antra, leidžia nustatyti įstatymo normas, kurios gali būti taikomos atlikėjams, trečia, leidžia konstatuoti šios sąvokos neatitikimus skirtinguose įstatymuose, ketvirta, įgalina atpažinti netinkamą santykių kvalifikavimą atlikėjams sudarant sutartis su kitais asmenimis.

Pabrėžtina, kad bus analizuojama būtent teisinė atlikėjo sąvoka, kitaip sakant, specialioji teisinė šios sąvokos reikšmė, kuri turi būti skiriama nuo bendrinėje kalboje ar specialiosiose disciplinose (pvz., atlikimo teorijos) suteikiamos reikšmės.

Tikslas ir uždaviniai. Straipsnio tikslas – atskleisti atlikėjo sąvokos turinį Lietuvos intelektinės nuosavybės, mokesčių bei valstybinio socialinio draudimo įstatymuose.

Uždaviniai:

- 1) išskirti atlikėjo požymius intelektinės nuosavybės teisiniuose santykiuose remiantis ATGTĮ pateiktu atlikėjo sąvokos apibrėžimu;
- 2) ištirti, ar su atlikėjais sudaromose sutartyse šalių teisiniai santykiai yra tinkamai kvalifikuojami;
- 3) nustatyti atlikėjo sąvokos turinį mokesčių ir valstybinio socialinio draudimo santykiuose;
- 4) palyginti atlikėjo sąvokos turinį intelektinės nuosavybės bei mokesčių ir valstybinio socialinio draudimo įstatymuose.

Tyrimo metodika. Tyrime taikytas dokumentų turinio analizės (analizuojami Lietuvos Respublikos, tarptautiniai, Europos Sąjungos ir pasirinktų užsienio valstybių (Prancūzijos, Ispanijos, Jungtinės Karalystės) teisės aktai, jų parengiamieji aktai, teismų sprendimai, taip pat pripažintų teisės mokslininkų darbai ir specialioji literatūra) bei apklausos metodai (anketinė apklausa, interviu siekiant gauti duomenis iš atlikėjų, atlikimų naudotojų, jiems atstovaujančių institucijų bei valstybės institucijų atstovų).

1. Atlikėjo samprata intelektinės nuosavybės teisiniuose santykiuose

1.1. Atlikėjo sąvokos turinys ATGTĮ

Teisinės atlikėjo sąvokos apibrėžimas buvo įtvirtintas 1999 m. priimtame Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme⁶. Atlikėjo sąvokos pateikimas ATGTĮ yra teisiškai reikšmingas, nes atlikėjai yra viena iš intelektinės nuosavybės teisių turėtojų, kuriems

6 Iki 1999 m. galiojusiame Civilinio kodekso (*Valstybės žinios*. 1964, Nr. 19-138) IV skyriuje buvo vartojama ne atlikėjo, bet artisto sąvoka, ji 558 str. 3 d. buvo apibrėžta taip: „Artistas – tai aktorius, dirigentas, dainininkas arba kitas asmuo, kuris atlieka literatūros arba meno kūrinį, cirko ar lėlių numerį“.

ATGTĮ nustato teisinę apsaugą, t. y. atlikėjams suteikiamos asmeninės neturtinės ir turinės teisės į jų atlikimus (gretutinės teisės), grupių. ATGTĮ 2 straipsnio 2 dalyje šiuo metu pateiktas toks apibrėžimas: „Atlikėjas – aktorius, dainininkas, muzikantas, šokėjas ar kitas asmuo, vaidinantis, dainuojantis, skaitantis, deklamuojantis, kitaip atliekantis literatūros, meno, folkloro kūrinius ar cirko numerius. Šiame įstatyme atlikėju taip pat laikomas orkestro, ansamblio ar choro vadovas ir dirigentas“.

Šis atlikėjo apibrėžimas yra nulemtas Lietuvą įpareigojančių tarptautinių teisės aktų – Romos konvencijos⁷ ir Pasaulio intelektualinės nuosavybės organizacijos atlikimų ir fonogramų sutarties⁸. Šiuose dviejuose teisės aktuose atlikėjai apibrėžti labai panašiai, tačiau vis dėlto PINO atlikimų ir fonogramų sutartyje yra šiek tiek praplėsta atlikėjų samprata, į atlikėjų kategoriją įtraukiant folkloro kūrinių atlikėjus. ATGTĮ pateikiamas atlikėjo apibrėžimas yra dar platesnis, nes papildomai įtraukti atlikėjai, atliekantys cirko numerius. Be to, įstatymas detalizuoja, kad prie atlikėjų yra priskiriami orkestro, ansamblio ar choro vadovas ir dirigentas.

Panašūs atlikėjo apibrėžimai ir kitose Europos valstybėse. *Prancūzijos* intelektualinės nuosavybės kodekso 212-1 straipsnyje numatyta, kad, išskyrus pagalbinius atlikėjus, kurie tokiais laikomi remiantis profesiniais papročiais, atlikėjas yra asmuo, kuris vaidina, dainuoja, skaito, deklamuoja, groja ar kitaip atlieka literatūros ar meno kūrinį, varjetė, cirko ar marionečių numerį. Šioje nuostatoje nurodyti asmenys pripažįstami atlikėjais – įstatymo nustatytų turtinių ir neturtinių teisių į atlikimus turėtojais. *Ispanijos* Karalystės intelektualinės nuosavybės įstatymo⁹ (toliau – Ispanijos įstatymas) 105 straipsnyje numatyta, kad „atlikėjas yra asmuo, kuris vaidina, dainuoja, skaito, deklamuoja, interpretuoja ar kitu būdu atlieka kūrinį. Sceninio atlikimo režisierius ir orkestro dirigentas turi atlikėjų teises pagal šį įstatymą“. Kaip matyti iš pateikto apibrėžimo, Ispanijoje atlikėju laikomas ir režisierius¹⁰. Ispanijos įstatyme pateiktoje atlikėjo sąvokoje nedetalizuojami ir neįvardijami kūriniai, kuriuos atlikdamas atlikėjas įgyja atlikėjo statusą. Tačiau susiklosčiusi praktika Ispanijoje leidžia daryti išvadą, kad atlikėjo sąvokos apibrėžime vartojama kūrinio sąvoka suprantama kaip literatūros ir meno kūrinys, įskaitant folkloro kūrinius.

Atsižvelgiant į ATGTĮ pateiktą apibrėžimą ir teisės doktriną, galima skirti tokius atliekamam tyrimui reikšmingus atlikėją kvalifikuojančius požymius.

-
- 7 Lietuvos Respublikos tarptautinės Romos konvencijos dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančiųjų organizacijų apsaugos ratifikavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 11-236. Konvencijoje atlikėjai reiškia aktorius, dainininkus, muzikantus, šokėjus ir kitus asmenis, kurie vaidina, dainuoja, skaito, deklamuoja, atlieka arba koku nors kitu būdu dalyvauja atliekant literatūros ar meno kūrinius (3 str.).
 - 8 Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Pasaulinės intelektualinės nuosavybės organizacijos atlikimų ir fonogramų sutarties ratifikavimo. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 95-2967. Konvencijoje atlikėjais įvardijami aktoriai, dainininkai, muzikantai, šokėjai ir kiti asmenys, kurie vaidina, dainuoja, skaito, deklamuoja, dalyvauja atlikime, interpretuoja ar kitaip atlieka literatūros, meno kūrinius ar folkloro kūrinius (2 str.).
 - 9 2006 m. liepos 7 d. įstatymo Nr. 23, kuriuo keičiamas naujas Intelektinės nuosavybės įstatymo, patvirtinto 1996 m. balandžio 12 d. Karaliaus įstatymų leidybos dekretu Nr. 1, tekstas, redakcija.
 - 10 Lietuvoje atsižvelgiant į ATGTĮ 4 str. 4 dalies 4 punktą režisieriai laikomi ne atlikėjais, o autoriais.

Pirma, atlikėjo apibrėžimas pateikia *nebaigtinį sąrašą* asmenų, kurie gali būti pripažinti atlikėjais. Tai – aktoriai, dainininkai, muzikantai, šokėjai ir *kiti asmenys*, atliekantys kūrinį. Tai reiškia, kad atlikėjo statusas siejamas ne su jo priklausymu konkrečiai atlikėjų kategorijai, o su jo atlikėjiška veikla. Atlikėjiška veikla taip pat apibūdinta plačiai – vaidinimas, dainavimas, skaitymas, deklamavimas ar *kitoks* atlikimas. Todėl atlikėjo sąvoka aiškintina plečiamai ir apima *inter alia* dėstytojus ir įvairius pranešimus skaitančius bei kitokią intelektualio pobūdžio veiklą atliekančius asmenis su sąlyga, kad jų perteikiama medžiaga atitinka autorių teisių objekto, folkloro kūrinio ar cirko numerio požymius (apie pastarąjį reikalavimą žr. toliau).

Antra, nors ATGTĮ *expressis verbis* to neįtvirtina, akivaizdu, kad atlikėju gali būti tik *fizinis asmuo*. Tai matyti iš ATGTĮ 2 straipsnio 2 dalyje pateiktų atlikėjų pavyzdžių ir kitų ATGTĮ nuostatų (pavyzdžiui, asmeninių neturtinių atlikėjo teisių įtvirtinimas ATGTĮ 52 str.).

Trečia, *atlikimas visuomet pasireiškia žmogaus veiksmis*, arba, kaip nurodoma literatūroje¹¹, atlikimas turi būti matomas, girdimas arba ir matomas, ir girdimas. Nurodyto požymio nepaneigia aplinkybė, kad vadinamieji „gyvi“ atlikimai neapima visų atlikimų. Tačiau bet kokia atlikimo fiksacija suponuoja atlikėjo atliekamus veiksmus.

Ketvirta, vienintelis reikalavimas, kurį tiesiogiai įtvirtina įstatymas ir kuris turėtų apriboti atlikėjo sąvoką, yra tai, kad atlikėjas turi atlikti *literatūros, meno, folkloro kūrinius ir cirko numerius*. Taigi atlikėjo sąvoka yra susieta su atliekamu objektu, kuris gali priklausyti trims skirtingoms kategorijoms. Pirma, tai gali būti literatūros arba meno kūrinys, t. y. autorių teisių objektas (ATGTĮ 4 str.). Atkreiptinas dėmesys, kad neturi reikšmės, jog turtinių teisių į atliekamą kūrinį galiojimo terminai jau pasibaigę¹². Antra, folkloro kūrinys, kuris, nors atitinka autorių teisių objekto požymius, nėra pripažįstamas autorių teisių objektu (ATGTĮ 5 str. 6 p.). Trečia, tai – cirko numeriai. Visi kiti atlikimai nėra gretutinių teisių objektai. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad nors įstatymo apsaugos taikymas tik literatūros, meno, folkloro kūrinių bei cirko numerių atlikimui turėtų apriboti saugomų atlikimų ratą, šis ribojimas iš tikrųjų nėra toks griežtas, kaip galėtų pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Tą lemia veiklos rezultatai, kurie šiandien yra pripažįstami autorių teisių objektais ar folkloro kūriniais, įvairovė. Kadangi šiuolaikinė originalumo samprata leidžia autorių teisių objektu pripažinti beveik kiekvieną žmogaus asmeninės intelektualinės veiklos rezultata¹³, tai ir saugomų atlikimų sąrašas yra, galima sakyti, neišsemiamas.

Penkta, atlikėjo apibrėžimas nekelia atlikimo *profesionalumo* reikalavimo, t. y. teisinė apsauga negali būti apribojama tik profesionaliais atlikėjais¹⁴. ATGTĮ požiūriu,

11 Morgan, O. *International Protection of Performers' Rights*. Oxford; Portland (Or.): Hart Publishing, 2002, p. 21.

12 Von Lewinski, S. *International Copyright Law and Policy*. Oxford: Oxford University Press, 2008, p. 197.

13 Plačiau žr. Usonienė, J. Kai kurie kūrinio sampratos aspektai. *Autorių teisės į literatūros, mokslo ir meno kūrinius: aktualijos ir perspektyvos*. Pranešimų rinkinys. Vilnius: Eugrimas, 2004. Liberalią kūrinio originalumo sampratą patvirtina ir Lietuvos teismų praktika. Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 3 d. nutartį byloje Nr. 3K-3-311/2006 bei 2010 m. gruodžio 20 d. nutartį byloje Nr. 3K-3-536/2010.

14 Taip pat žr. Morgan, O., *supra* note 11, p. 25.

atlikimo veiklai skiriamas laikas, gaunamos iš atlikimo pajamos, atlikimų komercializavimas ar pan., nėra aplinkybės, į kurias atsižvelgiama kvalifikuojant veiklą kaip atlikėjišką, o asmenį – kaip atlikėją. Nors įprasta skirti profesionalius atlikėjus ir atlikėjus mėgėjus, tačiau ši perskyra teisinės reikšmės neturi, be to, ji negali būti griežta, nes dalis profesionaliais laikytinų atlikėjų turi imtis papildomo darbo, kad užsitikrintų pakankamai pajamų pragyvenimui. Vis dėlto šio tyrimo kontekste atkreiptinas dėmesys į tai, kad atlikėjo profesionalumas yra teisinę reikšmę turinti aplinkybė, nes profesionalus atlikėjas gali įgyti meno kūrėjo statusą¹⁵.

Šešta, atlikėju asmuo pripažįstamas *neatsižvelgiant į tai, kokią teisinę formą įgauna atlikėjo atliekamas darbas*. Tiek tyrimo metu atlikta apklausa, tiek kiti užsienyje atlikti tyrimai¹⁶ patvirtina, kad atlikėjų darbo teisinės formos labai įvairios. Atlikėjai gali dirbti pagal neterminuotą darbo sutartį, terminuotą darbo sutartį arba veikti savarankiškai, t. y. civilinių sutarčių pagrindu. Be to, dažnai šios teisinės formos derinamos, pavyzdžiui, asmuo gali dirbti pagal darbo sutartį ir tuo pat metu atlikti atlikimus pagal civilines sutartis.

Septinta, ATGTĮ nekelia atlikimo *viešumo* reikalavimo. Tai reiškia, kad *atlikimas* neprivalo būti *atliktas* viešai, kad taptų saugomu objektu, o jį atliekantis asmuo įgytų atlikėjo statusą¹⁷. Šis reikalavimas tampa svarbus, kai atlikėjas ar atlikėjų grupė *atlieka atlikimą* ne publikos akivaizdoje ir atlikimas nėra padaromas viešai prieinamu naudojant technines priemones (pvz., transliuojant, įdedamas į internetą), tačiau yra užfiksuojamas techninėmis priemonėmis (pvz., fonogramoje). Pasakytina, kad neviešas atlikimas yra dažnas, antai, repeticijos, įskaitant profesionalius atlikėjus, atliekamos neviešai. Tokie nevieši atlikimai taip pat turi būti laikomi atlikimais ATGTĮ prasme.

Diskusinis klausimas yra *atlikimo pobūdis*. Pačiam kūrinio atlikimui ATGTĮ jokių reikalavimų nekelia – įstatymas tiesiogiai nenustato, kad atlikimas turi būti kūrybiškas, naujoviškas ar originalus. Vis dėlto, kaip nurodoma literatūroje, netiesiogiai reikalavimai atlikimo pobūdžiui gali būti išvedami pirmiausia iš atlikėjų teisinės apsaugos sistemos paskirties – specialiu atlikėjų teisių teisiniu reglamentavimu pirmiausia buvo siekiama apsaugoti specifinę kūrėjų – menininkų – kategoriją¹⁸. Kita vertus, ir tarptautiniai teisės šaltiniai, ir ATGTĮ atlikėjui įtvirtina asmenines neturtines teises. Asmeninių neturtinių teisių funkcija yra užtikrinti kūrėjo interesus, susijusius su asmeniniu santykiu su jo kūrybinės veiklos rezultatu. Jei atlikimu būtų pripažintas bet koks mechaniškas bet kokių, net ir menkai su kūrybine veikla susijusių tariamų kūrinių atlikimas, asmeninės neturtinės teisės neturėtų dalyko. Atsižvelgiant į šias dvi pagrindines priežastis, galima teigti, kad atlikimas gretutinių teisių objektu tampa tuomet, kai jis yra susijęs su asme-

15 Lietuvos Respublikos meno kūrėjo ir meno kūrėjų organizacijų statuso įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 84-2002; 2010, Nr. 137-7002.

16 *The Status of Artist in Europe. Study for the European Parliament*. Brussels, European Parliament, 2006, p. 6, 9.

17 Taip pat Nordemann, W. *International Copyright and Neighboring Rights Law: Comentary with Special Emphasis on the European Community*. Nordemann, E.; Vinck, K.; Hertin, P. W. (eds.). Weinheim; Basel; Cambridge, New York: VCH, 1990, p. 355; Morgan, O., *supra* note 11, p. 21–23.

18 Žr. Mizaras, V. *Autorių teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2009, p. 50; Pessina Dassonville, S. *L'artiste-interprète salarié (entre création intellectuelle et protection sociale)*. PUAM, 2006, p. 138.

nine kūrybine atlikėjo veikla¹⁹. O tai reiškia, kad nors teismai šiuo atveju negali taikyti autorių teisių objektams taikomo originalumo reikalavimo, vis dėlto atsižvelgiant į pačią objekto prigimtį reikia kritiškai įvertinti, ar konkretūs atlikimo veiksmai yra susiję su kūrybine atlikėjo veikla.

Prancūzijoje, kaip ir daugelyje kitų valstybių, atlikimams kaip intelektinės nuosavybės objektams nėra keliami kūrybiškumo ar originalumo reikalavimai. Vis dėlto teisinis reguliavimas, pagal kurį, kaip minėta, atlikėjais intelektinės nuosavybės teisių prasme nepripažįstami pagalbiniai atlikėjai, reikalauja juos atriboti nuo atlikėjų – gretutinių teisių subjektų. Šiuo klausimu Prancūzijos teismai yra pažymėję, kad atlikėjo veikla reikalauja originalios atlikimo išraiškos, kuri reiškia, kad atlikėjas balsu arba gestais dalyvauja scenos veiksmo ir tai rodo jo asmeninę interpretaciją²⁰. Pagalbiniais atlikėjais teismų praktikoje pripažįstami asmenys, kurie, pirma, atlieka pagalbinius vaidmenis, antra, atlikėjo asmenybė nėra išreiškiamą atlikime, trečia, įmanoma atlikimą pakeisti kito atlikėjo atlikimu ir jis yra neidentifikuojamas²¹. Kaip nurodoma, atlikėjas turi veikti taip, kaip kiekvienas tą darytų, ir stengtis neutralizuoti savo asmenybę²². Kadangi, kaip minėta, pagalbinio artisto statusas yra nustatomas atsižvelgiant į konkrečius profesinius papročius, atliekant audiovizualinius kūrinius pagalbiniais atlikėjais pripažįstami asmenys, kurių atliktas tekstas neviršija 13 eilučių. Kita vertus, antraplanis vaidmuo gali būti pripažintas atlikimu intelektinės nuosavybės prasme, kai atlikėjo indėlis į filmą originalus ir asmeniškias.

Jungtinėje Karalystėje teigiama, kad atlikėją reikėtų apibrėžti per atlikimo sampratą, nes būtina sąlyga atlikėjo teisiniui statusui atsirasti yra kūrinio atlikimas²³. Jungtinės Karalystės 1988 m. autorių teisių įstatymo 180 (2) straipsnyje atlikimas apibrėžtas kaip dramos atlikimas, kuris apima šokį ir pantomimą, muzikos atlikimas, literatūros kūrinių skaitymas ir deklamavimas, varjetė atlikimas ar panašus pasirodymas, kuris yra arba jei jis yra gyvas vieno ar kelių asmenų atlikimas. Jungtinėje Karalystėje atlikėjų teisės yra saugomos, jei atlikimas atitinka tam tikras sąlygas, t. y. tai: atlikimas, į kurį gali atsirasti atlikėjų teisės; gyvas atlikimas; vieno ar kelių fizinių asmenų atlikimas.

Kai kurių veiklų, susijusių su pramogomis, reginiais, pasirodymais, pripažinimas atlikimais yra problemiškas. Pirmoji, asmenų, susijusių su viešais pasirodymais, kategorija yra sportininkai. Nors įprastai sportininkai nepriskiriami prie atlikėjų²⁴, šandien neretai keliamas klausimas, ar jų pasirodymai neturėtų būti pripažinti intelektinės veiklos rezultatais. Kita vertus, kai kurios sporto šakos nediskutuotinai yra susijusios su atlikimais: dailusis čiuožimas, meninė gimnastika, šuoliai į vandenį. Antroji grupė – manekėnai ir modeliai. Ir doktrinoje, ir praktikoje keliamas klausimas, ar šių asmenų

19 Tačiau išsakoma ir priešinga nuomonė, žr. Nordemann, W., *supra* note 17, p. 356.

20 Žr. Lucas, A.; Lucas, H.-J. *Traité de la propriété littéraire et artistique*. Paris: Litec, 2006, p. 705; Pessina Dassonville, S., *supra* note 18, p. 96.

21 Žr. *Code de la propriété intellectuelle*. Commentaires et annotations par Pierre Sirinelli, Bertrand Warusfel, Sylviane Durrande. Paris: Dalloz, 2007, p. 253.

22 Pessina Dassonville, S. *supra* note 18, p. 121

23 Žr. Arnold, R. *Performers' rights*. London: Sweet & Maxwell: Thomson Reuters, 2008, p. 2.

24 Sportininkų teisės Lietuvoje reglamentuojamos specialiu aktu, žr. Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo 2 straipsnio 18 dalį (*Valstybės žinios*. 1996, Nr. 9-215).

veiklai nėra būdingi požymiai, leidžiantys ją pripažinti atlikėjiška veikla. Trečioji grupė – atlikėjai improvizuotojai. Tokiais atvejais kyla klausimas, koks objektas atsiranda kaip atlikimo išdava. Jei improvizuojant sukuriamas naujas kūrinys (o prisimenant, kad kūrinio sąvoka šiandien suvokiama labai plačiai, tokia išvada labai tikėtina), toks asmuo bus ir autorius, ir, automatiškai, atlikėjas.

Apibendrinant pasakytina, kad didžioji dalis atlikėjo sąvokos elementų yra neigiamo pobūdžio (t. y. teisinės reikšmės *neturi* tai, ar atlikimas atliekamas viešai, ar atlieka atlikėjas profesionalas, ir t. t.), o iš esmės vienintelis ribojantis atlikėjo sąvoką požymis (atlikimo objektu turi būti literatūros, meno, folkloro kūrinys ar cirko numeris) yra labai liberalus. Taigi ATGTĮ pateikia plačią atlikėjo sąvoką: atlikėjais gali būti pripažinti labai įvairių sričių kūrėjai, užsiimantys atlikėjiška veikla, o ši vėlgi aiškintina labai plačiai.

Mėginant sisteminti tipiškiausius atlikėjus galima vadovautis įvairiais kriterijais. Antai V. Mizaras skiria atlikėjus, kurie tiesiogiai dalyvauja atlikime, ir atlikėjus, kurie savo veiksmis prisideda prie atlikimo²⁵. Prie pastarųjų Lietuvoje priskiriami ansamblių ir orkestrų vadovai ir dirigentai. Žinoma, jų prisidėjimas prie atlikimo taip pat turi pasireikšti kūrybine veikla, susijusia su atlikimu. Atlikėjus galima klasifikuoti pagal tai, kokios ekonominės reikšmės turi gyvas atlikimas: atlikėjai, kuriems reikšmingiausias gyvas atlikimas (teatro aktoriai, šokėjai, cirko artistai), atlikėjai, kuriems reikšmingiausias įrašytas atlikimas (kino aktoriai), mišrūs atlikėjai (muzikantai). Atlikėjai gali būti skirstomi ir žanrinio pagrindu: aktoriai, dainininkai, muzikantai, šokėjai ir pan.

1.2. Atlikėjo ir autoriaus teisinių kategorijų santykis

Pabrėžtina, kad ATGTĮ griežtai skiria atlikėjus nuo kitų intelektualinės nuosavybės teisių subjektų – autorių²⁶, kuriems suteikiamos autorių teisės į jų kūrinius. Atlikėjai, kaip minėta, ATGTĮ yra priskirti prie gretutinių teisių subjektų, o tai reiškia, kad ATGTĮ nuostatos, susijusios su autorių teisių subjektais (ATGTĮ II skyrius), atlikėjams nėra taikomos, išskyrus atvejus, kai tai tiesiogiai nustato pats ATGTĮ arba kai tenka taikyti įstatymo analogiją esant teisės spragai. Taigi intelektualinės nuosavybės teisės požiūriu atlikėjas ir autorius yra du savarankiški subjektai, kurių teisių apsaugai ir įgyvendinimui yra taikomi skirtingi teisiniai mechanizmai. Nors išties būtų galima rasti daug autoriaus ir atlikėjo veiklos panašumų ir netgi abejoti perskyros tarp jų pagrįstumu, teisinis reguliavimas šiuo metu vienareikšmiškai skiria šias kategorijas. Kalbant apie teisinės apsaugos skirtumus, išskirtini keli reikšmingiausi.

Pirma, skiriasi apsaugos objektas: autorių teisių objektas yra originalus literatūros, meno, mokslo kūrinys, išreikštas objektyvia forma, atlikimų atveju saugomas kūrinio atlikimas, kuriam įstatymas nekelia tiesioginių teisinės apsaugos reikalavimų.

Antra, nors ir autoriai, ir atlikėjai turi įstatymo nustatytas turtines ir neturtines teises, atlikėjų turtinės teisės yra siauresnio turinio (plg. ATGTĮ 15 str. numatytas autorių turtines teises ir ATGTĮ 53, 55 str. numatytas atlikėjų teises).

25 Mizaras, V. *supra* note 18, p. 47.

26 Autorius ATGTĮ yra apibrėžiamas kaip kūrinį sukūręs fizinis asmuo (žr. ATGTĮ 6 str. 1 d.).

Trečia, skiriasi autorių ir atlikėjų turtinių teisių apsaugos terminai – atlikėjų turtinės teisės saugomos daug trumpiau nei autorių teisės (ATGTĮ 59 str.).

Ketvirta, iš dalies skiriasi turtinių teisių į nagrinėjamus objektus apribojimų teisinis reglamentavimas (autorių turtinių teisių apribojimai reglamentuojami ATGTĮ ketvirtajame skyriuje, atlikėjų – ATGTĮ 58 str.).

Penkta, skiriasi autorių ir atlikėjų pajamų apmokestinimo tvarka, sveikatos draudimo ir socialinio draudimo mechanizmai²⁷.

Šešta, kalbant apie atlikėjus ir jų kūrybinės veiklos pobūdį, reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad šia prasme jie gerokai skiriasi nuo autorių. Autoriaus kūrybinė veikla pasireiškia kūrinių kūrimu ir paprastai reikalingas tarpininkas kūriniui išreikšti: arba tai yra materialus kūrinio egzempliorius, kuriame fiksuojamas kūrinys (knyga, paveikslas, natos), arba kūrinys pateikiamas publikai vienokios ar kitokios formos atlikimu (muzikos kūriniai, dramos kūriniai ir pan.). Todėl eksploatuojant kūrinių autoriaus fizinis dalyvavimas dažniausiai nebėra reikalingas – kūrinys kaip objektas paprastai yra atsietas nuo konkretaus autoriaus veiksmų. Kitaip nei kūrinių, atlikimų atveju (tiesa, šiuolaikinės įrašymo ir transliavimo technologijos šią situaciją iš dalies pakeitė) yra būtinas atlikėjo fizinis dalyvavimas atliekant kūrinių. Todėl atlikimas, išskyrus įrašyto atlikimo naudojimo atvejus, visuomet reikalauja paties atlikėjo fizinio dalyvavimo²⁸.

Atsižvelgiant į tai, kad autoriaus / atlikėjo teisinio statuso identifikavimas turi tiesioginių teisinių padarinių, ypač svarbu nustatyti, kokio saugomo objektu pagrindu formuojasi teisiniai santykiai. Vis dėlto tą padaryti ne visais atvejais paprasta. Tai daugiausia susiję su muzikos kūriniais ir jų atlikimu. Pirmasis dažniausiai pasitaikantis atvejis, kai autorių ir atlikėją atriboti problemiška, yra savo kūrinius atliekančių muzikantų, įskaitant dainininkus, atvejis. Tokioje situacijoje susitarant su atlikėju dažniausiai susitariama tik dėl atlikimo, o autorių turtinių teisių perdavimo / suteikimo klausimas lieka neišspręstas. Be to, kolektyvinio autorių turtinių teisių įgyvendinimo mechanizmas neretai lemia, kad apskritai tose srityse, kuriose taikomas kolektyvinis administravimas, individualus teisių įgyvendinimas neleidžiamas. Dėl to pasitaiko paradoksalių situacijų, kai renginio organizatoriai, sudarę sutartį su atlikėju autoriumi, turi sudaryti licencinę sutartį su kolektyvinio administravimo organizacija dėl autoriaus atlikėjo atliekamų kūrinių viešo atlikimo ir (arba) paskelbimo. Antrasis yra atlikėjų improvizuotojų atvejis. Pirmuoju atveju atliekami anksčiau sukurti kūriniai, o antruoju nagrinėjamu atveju kūrinio ir atlikimo atsiradimas laiko požiūriu sutampa ir atlikėjas tuo pat metu yra ir jo kuriamos improvizacijos autorius. Tokiais atvejais padėtis dar labiau komplikuojasi, nes užsakovai dažniausiai tariasi tik dėl atlikimo, neaptardami autorių turtinių teisių klausimų, kita vertus, nors atlikėjas tokiais atvejais yra autorius, jo atlikimo metu kuriamas kūrinys dažniausiai yra išvestinis kūrinys. Teisė sukurti išvestinį kūrinių yra turtinė pirminio kūrinio autoriaus teisė, todėl saugomo kūrinio pagrindu kuriamos improvizacijos panaudojimas reikalauja pirminio kūrinio autoriaus leidimo. Vadinasi, jei kūrinio atlikimas yra susijęs su improvizavimu, nepakanka iš kolektyvinio administravimo or-

27 Šis klausimas detaliau bus nagrinėjamas kitose ciklo publikacijose.

28 Šis aspektas turi įtakos ir atlikėjo teisių įgyvendinimo mechanizmams, o atlikėjo ir užsakovo darbo santykis kur kas dažnesnis (arba bent jau turėtų toks būti) nei autoriaus ir užsakovo.

ganizacijos gauti licenciją viešai atlikti kūrinį, reikalingas ir individualus autoriaus leidimas sukurti išvestinį kūrinį. Be to, norint kartoti improvizacijos atlikimą, reikalingas improvizacijos autoriaus, šiuo atveju – atlikėjo, leidimas.

Ypač problemiškas pajamų, kurios gaunamos pagal sutartis su autoriais-atlikėjais, atribojimo klausimas. Tokiose sutartyse, atsižvelgiant į teisinį reguliavimą mokesčių, socialinio ir sveikatos draudimo srityje, turėtų būti aiškiai įvardytos pajamos, kurios mokamos už kūrinio panaudojimą, ir pajamos, kurios mokamos už atlikimą bei teisių į jį panaudojimą.

Teisių įgyvendinimas yra tik vienas probleminis aspektas. Tokių saugomų objektų sutapimo atveju kyla ir probleminių teisių gynimo klausimų²⁹.

Kalbant apie sudaromas civilines sutartis, tyrimo metu atliktų atlikėjų ir atlikimus naudojančių ūkio subjektų apklausų, taip pat remiantis valstybės institucijų atstovų pateikta informacija nustatyta, kad atlikėjų ir atlikimų naudotojų sandoriai dėl atlikimo ir vėlesnio jo naudojimo dažniausiai yra įforminami autorine sutartimi. Tokia praktika vertintina kaip ydinga, nes, pirma, autorinės sutarties dalykas yra autorių teisių perdavimas ar suteikimas naudoti, o atlikėjai, kaip minėta, yra ne autorių teisių, bet gretutinių teisių subjektai. Antra, sutarties dėl atlikimo dalykas visuomet apima faktinius atlikėjo veiksmus, kuriais kūrinys bus atliktas, o šių veiksmų autorinės sutarties dalykas neapima (ATGTĮ 39 str. 3 d.). Trečia, atsižvelgiant į tai, ar sudaryta autorinė sutartis, ar sutartis dėl atlikimo, skiriasi apmokestinimas ir sveikatos bei socialinio draudimo mechanizmai. Taigi netinkamas sutartinių santykių su atlikėjais įforminimas lemia visai kitą, ne atlikėjams skirtą, teisės normų taikymą.

Faktinių teisinių santykių neatitinkantis autorinių sutarčių sudarymas pirmiausia paaiškinamas atlikėjų ir atlikimų naudotojų teisinio išsprusimo stoka. Atliktų apklausų metu gauti duomenys parodė, jog absoliuti dauguma atlikėjų nepakankamai žino arba nieko nežino apie intelektinių paslaugų teikimo ir atlikėjo turtinių teisių perdavimo tvarką reglamentuojančius teisės aktus. Pažymėtina, kad rizika dėl neteisingai įforminamų sutarčių pirmiausia tenka su atlikėjais sudarantiems sutartis verslininkams, kuriems keliami aukštesni teisinio reglamentavimo žinojimo reikalavimai. Neteisingas teisinių santykių su atlikėjais įforminimas gali būti paaiškintas ir tuo, kad pagrindinis atlikėjų statusą reglamentuojantis įstatymas ATGTĮ nereglamentuoja sutartinių mechanizmų, kurių pagrindu atlikėjas atlieka savo atlikimą³⁰. Sutarties dėl atlikimų atskirai nereglamentuoja ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas³¹. Tokiomis aplinkybėmis turi būti taikomos bendrosios CK nuostatos dėl sutarčių ir atsižvelgiant į tai, kad atlikimo metu pasiekiamas rezultatas yra ne materialaus, o intelektualinio pobūdžio, – bendrosios nuostatos dėl atlygintinių paslaugų teikimo (CK 6.716–6.724 str.). Be to, Lietuvos Respublikos

29 Pavyzdžiui, autorius turi daug platesnes galimybes apsiginti nuo kūrinio kopijavimo įvairiomis formomis, tuo tarpu atlikėjo galimybės gintis nuo jo balso ar jo atlikimo manieros kopijavimo yra labai ribotos. Šis aspektas šiame straipsnyje nebus plačiau nagrinėjamas.

30 ATGTĮ yra vienintelis 60 str., kuris kalba apie atlikėjų teisių perdavimą, tačiau atlikimo klausimai nėra reglamentuojami.

31 Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262. Toliau tekste – CK.

teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymo³² 16 straipsnis numato specialią sutarties su atlikėju formą – intelektinių paslaugų sutartį. Tačiau vertinant tai, kad šis įstatymas apsiriboją teatrų ir koncertinių įstaigų veiklos reglamentavimu, nekeista, kad didesnė atlikimų naudotojų dalis tokios sutarties formos paprasčiausiai nežino. 2010 m. spalio 22 d. Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymu Nr. ĮV-527 buvo patvirtintos atlikėjo intelektinių paslaugų sutarčių sudarymo tvarkos rekomendacijos³³. Tačiau rekomendacijos apsiriboją Kultūros ministerijai pavaldžiomis įstaigomis, be to, jos nėra teisiškai įpareigojančios. Suinteresuotų asmenų nuomonės patvirtina, kad kol kas intelektinių paslaugų sutartis nėra pakankamai pripažįstama.

Siūlytini du vienas kitą papildantys problemos sprendimo būdai. Pirma, reikėtų plėsti atlikėjų ir atlikimų naudotojų švietimą, atkreipiant dėmesį, be kita ko, į nurodytą autorių ir atlikėjų painiojimą bei į požymius, leidžiančius nurodytas kategorijas atskirti. Svarbus vaidmuo, ypač šviečiant atlikėjus, turėtų tekti atlikėjų teises Lietuvoje ginančiai Lietuvos gretutinių teisių asociacijai AGATA. Antra, atsižvelgiant į tai, kad švietimo akcijos visada yra nepakankamai efektyvios, siūlytina ATGTĮ tiesiogiai reglamentuoti, kad su atlikėjais sudaromos atlikėjo intelektinių paslaugų sutartys. Nors tai ne visai atitiktų ATGTĮ reglamentuojamų santykių sritį, tokia nuostata būtų praktiškai naudinga atlikėjams ir atlikimų naudotojams. Be to, tokių sprendimų galima rasti kai kurių užsienio valstybių įstatymuose, pavyzdžiui, Ispanijos Karalystės intelektinės nuosavybės įstatyme.

2. Atlikėjo samprata socialinio draudimo ir mokestiniuose teisiniuose santykiuose

Nors atlikėjo sąvoka visų pirma yra intelektinės nuosavybės teisės kategorija ir ją apibrėžia ATGTĮ, atlikta Lietuvos teisės aktų analizė rodo, kad atlikėjas kaip savarankiška teisinė kategorija yra skiriamas ir kitokio pobūdžio teisinius santykius reglamentuojančiuose įstatymuose, konkrečiai – mokestinius ir valstybinio socialinio draudimo teisinius santykius reglamentuojančiuose įstatymuose, kurie taip pat yra šio tyrimo objektas.

Analizuojamu požūriū svarbiausias yra Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas³⁴, nes šio įstatymo 2 straipsnio 9 dalyje pateiktas atlikėjo veiklos sąvokos apibrėžimas. Ši sąvoka yra reikšminga aiškinant atlikėjų teisinę padėtį ne tik GPMĮ taikymo srityje, bet ir privalomojo sveikatos draudimo (žr. Sveikatos draudimo įstatymo³⁵ 2 str. 8 d.) bei valstybinio socialinio draudimo įstatymų (Valstybinio socialinio draudimo įstatymas³⁶;

32 Lietuvos Respublikos teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 96-3523.

33 Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2010 m. spalio 22 d. įsakymas Nr. ĮV-527 „Dėl autorinių sutarčių ir atlikėjo intelektinių paslaugų sutarčių sudarymo rekomendacijų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 128-6550.

34 Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 73-3085. Toliau tekste – GPMĮ.

35 Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 55-1287.

36 Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1991, Nr. 17-447.

Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas³⁷; Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas³⁸) taikymo srityse. Taip yra dėl to, kad šiuose įstatymuose arba pateikiama blanketinė teisės norma, kuri apibrėždama „atlikėjo veiklos“ sąvoką pateikia nuorodą į GPMĮ, arba sąvoka „atlikėjo veikla“ vartojama neapibrėžta. Tokiu atveju GPMĮ pateiktas „atlikėjo veiklos“ sąvokos apibrėžimas vadovaujantis sisteminiu teisės normų aiškinimu taikomas ir taikant šiuos įstatymus.

GPMĮ 2 straipsnio 9 dalyje numatyta: „Atlikėjo veikla – atlikėjo (aktorius, dainininko, muzikanto, dirigento, šokėjo ar kito vaidinančio, dainuojančio, skaitančio, deklamuojančio arba kitaip atliekančio literatūros, meno, folkloro kūrinius ar cirko numerius gyventojų) rengimosi viešam pasirodymui ir dalyvavimo viešame pasirodyme veikla. Atlikėjais nelaikomi gyventojai, dalyvaujantys kūrinių sukūrimo arba rengimosi viešam pasirodymui procese, tačiau nedalyvaujantys kūrinių viešai atliekant ar viešai pasirodant.“

Pažymėtina, kad nors GPMĮ vartoja ne „atlikėjo“, bet „atlikėjo veiklos“ sąvoką, tarp jų yra tiesioginis ryšys. Analizuojant „atlikėjo“ sąvokos turinį buvo nurodyta, kad esminis požymis, apibūdinantis atlikėją, yra atlikėjo veikla. Todėl asmuo, kuris negali būti pripažintas atliekančiu atlikėjo veiklą remiantis GPMĮ 2 straipsnio 9 dalimi, negali būti laikomas ir atlikėju. Priešingu atveju reiktų pripažinti, kad GPMĮ skiria atskirą kategoriją asmenų – atlikėjų, neatliekančių atlikėjo veiklos, o tai neatitinka nei įstatymo teksto, nei sveiko proto.

Palyginus GPMĮ ir ATGTĮ pateiktas sąvokas, pažymėtini tokie sąvokų skirtumai ir panašumai.

Pirma, GPMĮ pateiktame apibrėžime vardijamos atskirų atlikėjų kategorijos ir jų veikla (*aktorius, dainininko, muzikanto, dirigento, šokėjo ar kito vaidinančio, dainuojančio, skaitančio, deklamuojančio arba kitaip atliekančio literatūros, meno, folkloro kūrinius ar cirko numerius*) sutampa su apibrėžimu, pateikiamu ATGTĮ. Vienas nereikšmingas skirtumas yra tas, kad GPMĮ prideda sąvoką „gyventojas“, tačiau atsižvelgiant į GPMĮ 2 straipsnio 2–4 dalis sąvoka „gyventojas“ yra tapati sąvokai „fizinis asmuo“, o atlikėjas, kaip minėta, pagal ATGTĮ taip pat tegali būti fizinis asmuo.

Antra, GPMĮ prideda funkcinį požymį – atlikėju laikomas tik asmuo, kuris *rengiasi viešam pasirodymui ir dalyvauja viešame pasirodyme*. Atkreiptinas dėmesys, kad įstatyme pavartotas jungtukas „ir“ nepalieka abejonių, kad atlikėjo dalyvavimas viešame pasirodyme yra būtinas kvalifikuojantis atlikėjo veiklos požymis. Tą patį požymį patvirtina ir GPMĮ 2 straipsnio 9 dalies antras sakiny. ATGTĮ, kaip minėta, atlikimas nesiejamas su viešumu, todėl GPMĮ vartojama atlikėjo sąvoka yra siauresnė nei vartojama ATGTĮ. GPMĮ komentare³⁹ nurodyta, kad viešas atlikimas ar pasirodymas – tai viešas kūrinių vaidinimas, dainavimas, grojimas, deklamavimas, skaitymas, šokis ar kitas kūrinių vie-

37 Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 111-3574.

38 Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 59-1153.

39 *Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio komentaras* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-15]. <<http://mic.vmi.lt/documentpublicone.do?id=1000089639>>.

šo atlikimo būdas tiesiogiai (gyvas atlikimas) ar pasitelkiant bet kokias priemones ar įrangą. Viešu pasirodymu taip pat laikomas dalyvavimas atlygintinai politiniuose, religiniuose, labdariniuose ar kituose panašiuose renginiuose. Taigi atlikėjo dalyvavimo viešame pasirodyme požymis yra aiškinamas gana plačiai ir apima ne tik gyvą atlikimą, bet ir atlikimą pasitelkiant bet kokias priemones ar įrangą (čia patektų, pvz., atlikimo transliavimas). Vis dėlto viešo pasirodymo samprata akivaizdžiai neapima visų atlikėjų, kaip jie suprantami ATGTĮ. Pavyzdžiui, jei muzikanto veikla apsiriboja grojimu studijoje, o veiklos rezultatai platinami įrašyti į fonogramas, tokios veiklos negalima laikyti viešu pasirodymu, o muzikantas atitinkamai nebus atlikėjas GPMĮ prasme.

Viešo pasirodymo reikalavimas gali būti aiškinamas dar plačiau. Tai patvirtina GPMĮ komentaro išaiškinimas, kad gyventojų, teikiančių muzikantų paslaugas tik gyventojams (pvz., vestuvių, pobūvių, laidotuvių, jubiliejų ir kt. atvejais), veikla nelaikoma viešu pasirodymu. Galima būtų daryti išvadą, kad atlikėjo veiklą kvalifikuojantis požymis yra tik tada, kai fizinis asmuo atlikimą atlieka dalyvaujant neapibrėžtai auditorijai. Tokiu atveju atlikėjo veikla nebūtų laikomas atlikimas, atliekamas apibrėžtos visuomenės grupės akivaizdoje (pvz., šokėjas ar muzikantas privačiame renginyje). Konstatuotina, kad viešo pasirodymo požymis nėra iki galo apibrėžtas.

Gali būti keliamas klausimas, koku tikslu GPMĮ nustato papildomą viešo pasirodymo požymį, kuris, kaip minėta, nebūdingas ATGTĮ pateiktam atlikėjo apibrėžimui. Neabejotina, kad šis požymis buvo įvestas siekiant apsisaugoti nuo mokesčių mokėtojų piktnaudžiavimo, kai prie atlikėjų siekia save priskirti asmenys, kurie iš tikrųjų jokios su atlikimais susijusios veiklos neatlieka⁴⁰. Viešo pasirodymo požymis yra gana aiškus ir efektyvus kriterijus, leidžiantis atskirti tikrus atlikėjus nuo „fiktyvių“. Tiesa, kaip minėta, dėl šio požymio atsiranda ATGTĮ ir GPMĮ nesuderinamumas.

Trečia, GPMĮ 2 straipsnio 9 dalies antras sakinytis numato tiesioginį apribojimą, kuris iš dalies sutampa su viešo pasirodymo reikalavimu. Nurodoma, kad *atlikėjais nelaikomi gyventojai, dalyvaujantys kūrinio sukūrimo arba rengimosi viešam pasirodymui procese, tačiau nedalyvaujantys kūrinį viešai atliekant ar viešai pasirodant*. Iš šio apribojimo galima padaryti šias išvadas. Pirma, asmenys, dalyvaujantys kuriant kūrinį, laikytini autoriais, o ne atlikėjais, todėl visiškai pateisinama, kad jie eliminuoti iš atlikėjo sąvokos. Tokią poziciją patvirtina GPMĮ komentaras, kuriame nurodyta, kad kūrinio sukūrimas atlikėjų veiklos kontekste neapima dailininko, skulptoriaus, kompozitoriaus ar rašytojo veiklos. Antra, atlikėjais nelaikomi gyventojai, dalyvaujantys rengimosi viešam pasirodymui procese, tačiau nedalyvaujantys kūrinį viešai atliekant ar viešai pasirodant. Šis požymis, kaip minėta, neigiamai atkartoja viešo pasirodymo reikalavimą.

40 Tokių atvejų tikimybę didino tai, kad nuo 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojusi GPMĮ redakcija skyrė 33 procentų ir 15 procentų pajamų mokesčio tarifus, o pajamoms, gautoms iš atlikėjo veiklos, buvo taikomas būtent lengvatinis 15 procentų tarifas.

Ketvirta, be tiesioginių GPMĮ nustatytų apribojimų, papildomų atlikėjo sąvokos apribojimų galima išvelgti GPMĮ komentare⁴¹. Tai yra komentare prie atlikėjų nepriskiriami gyventojai, teikiantys muzikantų paslaugas (išskyrus viešus pasirodymus) tik gyventojams, pavyzdžiui, vestuvių, pobūvių, laidotuvių, jubiliejų ir kt. atvejais. Tokių asmenų veikla, anot komentaro, gali būti vykdoma kaip individuali (ne atlikėjo) veikla, įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą. Šio apribojimo pagrindumas abejotinas. Viena vertus, neaiškus atskyrimo pagrindas. Komentare nurodyta, kad tai atvejai, kai „gyventojas teikia muzikanto paslaugas tik gyventojams“. Tačiau atlikėjas visada atlieka kitiems gyventojams. Todėl neaišku, kodėl rytinis pasirodymas koncertų salėje laikytinas atlikėjo veikla, o vakarinis vestuvių pobūvyje (galbūt tai pačiai auditorijai) – ne. Antra vertus, minimam apribojimui nėra jokio praktinio pagrindo, nes ir laikant tokį muzikantą atliekančiu atlikėjo veikla, ir ne, abiem atvejais jis pripažįstamas individualią veiklą vykdančiu asmeniu ir jo apmokestinimas gyventojų pajamų mokesčiu nesiskiria (taikoma ta pati GPMĮ 6 str. 3 d.), išskyrus atvejus, kai veikiama pagal verslo liudijimą. Tokiomis aplinkybėmis dalies muzikantų išskyrimas iš atlikėjų atrodo nepagrįstas.

Penkta, komentare prie atlikėjų nepriskiriami kino aktoriai, dalyvaujantys kino kūrime, konferencijų dalyviai, televizijos programų svečiai, dalyvaujantys diskusijose, specialiose laidose, ir pan. Čia atkreiptinas dėmesys į kino aktorius, dalyvaujančius kino kūrime. Aktoriai, kaip nurodo tiek ATGTĮ, tiek GPMĮ, priskiriami prie atlikėjų. Lieka neaišku, kodėl kino aktoriams daroma išimtis. Jokio teisiškai reikšmingo skirtumo, įskaitant pajamų mokesčio tarifą, tarp kino ir teatro aktorių atlikimų nėra, todėl toks išskyrimas yra diskriminacinio pobūdžio.

Apibendrinant pasakytina, kad tai pačiai atlikėjo sąvokai ATGTĮ ir GPMĮ suteikia nevienodą turinį: pirma, GPMĮ kaip būtiną atlikėjo veiklos požymį įvardija viešą pasirodymą, antra, mokesčių administratorius laikosi pozicijos prie atliekančių atlikėjo veiklos nepriskirti kai kurių muzikantų, taip pat nepriskiriami kino aktoriai. Toks skirtingo turinio suteikimas analogiškomis sąvokoms vertintinas neigiamai, nes yra neaiškus ir neapibrėžtas mokesčius ir socialinio draudimo įmokas mokantiems asmenims. Svarbiausia, kad negalima nustatyti jokių objektyvių aptartų atlikėjo veiklos ribojimų. Nei funkcinio, nei taikomų tarifų požiūriu asmenys, teikiantys muzikantų paslaugas gyventojams, bei kino aktoriai nesiskiria nuo kitų atlikėjų veiklą vykdančių asmenų. Viešo pasirodymo požymį, kaip nurodyta anksčiau, buvo galima pagrįsti siekiu apsaugoti nuo nesąžiningo pasinaudojimo mažesniu pajamų mokesčio tarifu, tačiau dar 2008 m. gruodžio 30 d. įsigalioję GPMĮ pakeitimai suvienodino pajamų mokesčio tarifus ir apsauginio viešo pasirodymo kriterijaus poreikis išnyko. Be to, kaip minėta, viešo pasirodymo požymis nėra iki galo aiškus, o tai įneša dar daugiau nereikalingų neaiškumų. Tokiomis aplinkybėmis manytina, kad nebėra kliūčių GPMĮ vartojamą „atlikėjo veiklos“ sąvoką visiškai suderinti su ATGTĮ „atlikėjo“ sąvoka.

41 Nors GPMĮ komentaras neturi įstatymo galios, tačiau Mokesčių administravimo įstatymo (*Valstybės žinios*. 2004, Nr. 63-2243) 12 str. 3 d. nustato, kad mokesčių administratorius, šviesdamas, konsultuodamas ir kontroliuodamas mokesčių mokėtojus mokesčių mokėjimo klausimais, turi atsižvelgti į atitinkamo apibendrinto mokesčio įstatymo paaiškinimo turinį. Praktiškai tai reiškia, kad mokesčių administratorius bei mokesčių mokėtojai vadovausis komentare pateiktais išaiškinimais.

Išvados

1. Atlikėjo sampratą intelektinės nuosavybės teisiniuose santykiuose lemia ATGTĮ pateiktas atlikėjo sąvokos apibrėžimas. Didžioji dalis atlikėją apibūdinančių požymių yra neigiamas pobūdžio (t. y. teisinės reikšmės neturi tai, ar atlikimas atliekamas viešai, ar atlieka atlikėjas profesionalas, ir kt.), o iš esmės vienintelis ribojantis atlikėjo sąvoką požymis (atlikimo objektu turi būti literatūros, meno, folkloro kūrinys ar cirko numeris) yra labai liberalus. Tai lemia, kad atlikėjo statusą intelektinės nuosavybės teisiniuose santykiuose gali įgyti neapibrėžtai plati grupė asmenų.

2. Nepaisant to, kad atlikėjo teisinė sąvoka yra apibrėžta ATGTĮ ir aiškiai atribota nuo kitos intelektinės nuosavybės teisių turėtojų – autorių kategorijos, su savarankiškai veikiančiais atlikėjais paprastai sudaromos autorinės sutartys. Teisine prasme tai reiškia, kad atlikėjas yra įvardijamas autoriumi ir jo atžvilgiu yra taikomos ne tos teisinės normos, kurios turėtų būti taikomos. Kadangi tarp atlikėjo sampratos intelektinės nuosavybės įstatymuose ir mokestiniuose bei socialinio draudimo įstatymuose yra tiesioginis ryšys, nurodyta neteisingo sutartinių santykių su atlikėju įforminimo aplinkybė tampa itin aktualia problema socialinio draudimo ir mokestinių santykių srityje, nes asmenys, gaunantys pajamų pagal autorines sutartis, ir asmenys, gaunantys pajamų iš atlikėjo veiklos, draudžiami skirtingų rūšių draudimu, jiems taikomi skirtingi draudimo bei gyventojų pajamų mokesčio tarifai. Siūlytina, pirma, daugiau dėmesio skirti teisiniam atlikėjų ir atlikimų naudotojų švietimui, antra, papildyti ATGTĮ, tiesiogiai įtvirtinant, kad su savarankiškai veikiančiu atlikėju yra sudaroma atlikėjo paslaugų sutartis.

3. Nors „atlikėjo“ sąvoka intelektinės nuosavybės įstatymuose ir „atlikėjo veiklos“ sąvoka mokestiniuose bei socialinio draudimo įstatymuose yra tiesiogiai susijusios ir savo turiniu iš dalies sutampa, vis dėlto „atlikėjo veiklos“ sąvoka yra kiek siauresnė, nes neapima atlikėjų, nedalyvaujančių viešame pasirodyme, taip pat mokesčių administratorius laikosi pozicijos nepriskirti prie atlikėjo veiklą vykdančių asmenų, kai kurių kitų atlikėjų grupių, pavyzdžiui, kino aktorių ar teikiančių muzikantų paslaugas asmenų. Manytina, kad įstatymų sąvokos turėtų būti suvienodintos, GPMĮ atsisakant viešo pasirodymo požymio, taip pat tikslinant GPMĮ komentarą ir pašalinant komentaro nuostatas dėl gyventojų, teikiančių muzikantų paslaugas tik gyventojams, bei kino aktorių nepriskyrimo prie asmenų, kurie atlieka atlikėjo veiklą.

Literatūra

Arnold, R. *Performers' rights*. London: Sweet & Maxwell: Thomson Reuters, 2008.
 Birštonas, R., et al. *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2010.
Code de la propriété intellectuelle. Commentaires et annotations par Pierre Sirinelli, Bertrand Warusfel, Sylviane Durrande. Paris: Dalloz, 2007.

Copyright, Designs and Patents Act 1988 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-30]. <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=127295>.

Jehoram, C. H. The Nature of Neighboring Rights of Performing Artists, Phonogram Producers and Broadcasting Organizations. *Colum.-VLA J L & Arts*. 1990-1991, 15.

- Konvencija dėl kultūrų raiškos įvairovės apsaugos ir skatinimo. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 1-4.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 3 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-311/2006.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-536/2010.
- Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 50-1598.
- Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
- Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 1964, Nr. 19-138.
- Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 73-3085.
- Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio komentaras* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-15]. <<http://mic.vmi.lt/document-publicone.do?id=1000089639>>.
- Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Pasaulinės intelektualinės nuosavybės organizacijos atlikimų ir fonogramų sutarties ratifikavimo. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 95-2967.
- Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.
- Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2010 m. spalio 22 d. įsakymas Nr. IV-527 „Dėl autorių sutarčių ir atlikėjo intelektualinių paslaugų sutarčių sudarymo rekomendacijų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 128-6550.
- Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 9-215.
- Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 111-3574.
- Lietuvos Respublikos meno kūrėjo ir meno kūrėjų organizacijų statuso įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 84-2002; 2010, Nr. 137-7002.
- Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 63-2243.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. birželio 30 d. nutarimas Nr. XI-977 „Dėl Lietuvos kultūros politikos kaitos gairių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 80-4152.
- Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas. *Valstybės žinio*. 1996, Nr. 55-1287.
- Lietuvos Respublikos tarptautinės Romos konvencijos dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančiųjų organizacijų apsaugos ratifikavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 11-236.
- Lietuvos Respublikos teatrų ir koncertinių įstaigų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 96-3523.
- Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1991, Nr. 17-447.
- Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 59-1153.
- Lucas, A.; Lucas, H.-J. *Traité de la propriété littéraire et artistique*. Paris: Litec, 2006.
- Mizaras, V. *Autorių teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2009.
- Morgan, O. *International Protection of Performers' Rights*. Oxford; Portland (Or.): Hart Publishing, 2002.
- Nordemann, W. *International Copyright and Neighboring Rights Law: Comentary with Special Emphasis on the European Community*. Nordemann, E.; Vinck, K.; Hertin, P. W. (eds.). Weinheim; Basel; Cambridge, New York: VCH, 1990.
- Pessina Dassonville, S. *L'artiste-interprète salarié (entre création intellectuelle et protection sociale)*. PUAM, 2006.
- Real Decreto Legislativo N°1/1996, de 12 de abril, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley de Propiedad Intelectual, regularizando, aclarando y armonizando las disposiciones legales vigentes sobre la materia [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-30]. <<http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=1358>>.

- Recommendation concerning the Status of the Artist [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-01-31]. <http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13138&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html>.
- Romos konvencijos ir Fonogramų konvencijos komentarai. Vilnius, 2002
- Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 77-3290.
- The Status of Artist in Europe. Study for the European Parliament* [interaktyvus]. Brussels, European Parliament, 2006 [žiūrėta 2011-01-31]. <<http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/studies/download.do?file=13248>>.
- Usonienė, J. Kai kurie kūrinio sampratos aspektai. *Autorių teisės į literatūros, mokslo ir meno kūrinius: aktualijos ir perspektyvos. Pranešimų rinkinys*. Vilnius: Eugrimas, 2005.
- Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 68-2497.
- von Lewinski, S. *International Copyright Law and Policy*. Oxford: Oxford University Press, 2008.

THE CONCEPT OF THE PERFORMER IN THE CONTEXT OF INTELLECTUAL PROPERTY, TAX AND SOCIAL SECURITY LAWS

Ramūnas Birštonas, Nijolė Janina Matulevičienė, Jūratė Usonienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *This article aims to analyse the concept of the performer in three different legal contexts: first, the concept of the performer in the field of intellectual property, second, the concept of the performer in the field of tax law, and third, the perception of the performer from the point of view of social insurance laws.*

Analysis of the performers' concept in the legislation on intellectual property has shown that in the light of these acts the concept of "performer" has a broad sense. In the Law on Copyright the performer is perceived as every person who performs literary and artistic works. The only requirement for the performance to be protected is related to the fact that the performer has to perform literary or artistic work. Since the work is perceived in very broad sense, a big variety of acts related to entertainment and presentation are considered as subject matter of performances protection. The borderline between authors and performers is analysed in the article. Though the distinction between these two rights owners' groups is not always evident (for example in the case of improvised performances) it has relevant legal outcome: the taxation of the performer's and author's income is governed by different rules, different social and health security contributions are applied to authors and to performers. The conclusion is made that the qualifying of actual subject matter of contractual relationship is essential for the correct choice of applicable tax and social insurance legal acts.

The second part of the article focuses on the performer's legal status within the meaning of law on income tax, law on health and social insurance. Despite the fact that Law on income tax defines performing activities as activities of a performing artist (actor, singer, musician, conductor, dancer or another individual acting, singing, reading, reciting

or otherwise performing literary, artistic, folklore performances or circus shows), this law requires that this activity involve preparation for and participation in a public appearance. This requirement is rather unclear and raises the question if the performing activity in the meaning of tax law is perceived narrower than in the meaning of Copyright act. The notion of performing activity under the tax law is directly related to the legal position of the performer in the context of social insurance and compulsory health insurance laws, since the performing activity in these laws is defined according to the definition contained in the Law on income tax. The conclusion that the definition of performing activity in analysed legal acts should be uniformed is made.

Keywords: performer, author's rights, related rights, Law on Income Tax of individuals, state social insurance.

Ramūnas Birštonas, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros docentas. Mokslinių tyrimų kryptys: intelektualinė nuosavybės teisė, daiktinės teisės, civilinė atsakomybė.

Ramūnas Birštonas, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Civil and Commercial Law, associate professor. Research interests: intellectual property law, property law, torts.

Nijolė Janina Matulevičienė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptis: autorių teisė.

Nijolė Janina Matulevičienė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Civil and Commercial Law, lecturer. Research interest: copyright.

Jūratė Usonienė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros docentė. Mokslinių tyrimų kryptis: intelektualinė nuosavybės teisė.

Jūratė Usonienė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Civil and Commercial Law, associate professor. Research interest: intellectual property law.